

بانکداری اسلامی نوین

محصولات و فرایندها

ناتالی شون

برگردان

دکتر شهرام رئیسی دهکردی

دکتر ناصر شاهباز

سرشناسه: شون، ناتالی Schoon, Natalie

عنوان و نام پدیدآورنده: بانکداری اسلامی نوین: محصولات و فرآیندها/ نوشته شون ناتالی؛ ترجمه

شهرام رئیسی دهکردی، ناصر شاهباز.

مشخصات نشر: تهران: آوندانش، ۱۳۹۲.

مشخصات ظاهری: ۳۰۴ ص.

شابک: ۷-۳۶-۸۶۶۸-۶۰۰-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: عنوان اصلی: Modern Islamic banking : products, processes in practice, 2016

موضوع: بانک و بانکداری -- کشورهای اسلامی

موضوع: Banks and banking -- Islamic countries

موضوع: بانک و بانکداری -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام

موضوع: Banks and banking -- Religious aspects -- Islam

موضوع: امور مالی -- کشورهای اسلامی

موضوع: Finance -- Islamic countries

موضوع: امور مالی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام

موضوع: Finance -- Religious aspects -- Islam

شناسه افزوده: رئیسی دهکردی، شهرام، ۱۳۵۵ - مترجم

شناسه افزوده: شاهباز، ناصر، ۱۳۵۳ - ، مترجم

رده بندی کنگره: ۱۳۶۹ ۹شHG ۳۳۶۸/۱۶

رده بندی دیویی: ۳۳۲/۱۰۹۱۷۶۷

شماره کتابشناسی ملی: ۴۹۴۰۳۴۴

آوند دانش
مجموعه‌ی مدیریت و کسب و کار

بانکداری اسلامی نوین

نوشته‌ی ناتالی شون

برگردان: دکتر شهرام رئیسی دهکردی، دکتر ناصر شاهباز

ویراستار: زهرا رشیدی

طراحی گرافیک: استودیو آوند دانش

تاریخ انتشار: پاییز ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰ جلد

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: ترام‌نگار

نشانی ناشر: خیابان پاسداران، خ گل نی، خ ناطق نوری، بن‌بست طلایی، پلاک ۴

مرکز پخش: میدان انقلاب، خ جمالزاده، کوچه دعوتی، شماره ۱۲

صندوق پستی: ۱۹۵۸۵/۶۷۳

تلفن: ۲۲۸۹۳۹۸۸ نمابر: ۲۲۸۷۱۵۲۲ تلفن مرکز پخش: ۶۶۵۹۱۹۰۹

قیمت: ۲۸۰۰۰ تومان

شابک: ۷-۳۶-۸۶۶۸-۶۰۰-۹۷۸

کلیه‌ی حقوق این کتاب نزد ناشر محفوظ است

فهرست

در آمدی بر کتاب بانکداری اسلامی	۱۱
سپاسگزاری نویسنده	۱۳
درباره‌ی نویسنده	۱۴
مقدمه	۱۵
فصل اول: تکامل تاریخی	۱۹
۱-۱. تاریخچه‌ی نظام تأمین مالی	۱۹
۲-۱. تاریخچه‌ی بانکداری اسلامی	۲۶
فصل دوم: اصول اقتصادی	۲۹
۱-۲. استدلال‌های اولیه‌ی اقتصادی	۲۹
پول و ربا	۳۱
مالکیت خصوصی	۳۲
عدالت در مبادلات اقتصادی	۳۲
۲-۲. تحریم بهره	۳۳
تحریم ربا در آیین یهود	۳۵
تحریم ربا در آیین مسیحیت	۳۹
تحریم ربا در اسلام	۴۵
تحریم بهره و قانون	۵۲
نظام‌های حقوقی اولیه	۵۲
قوانین ضد ربا در انگلستان و ایالات متحده‌ی آمریکا	۵۵
قوانین ضد ربا در سرزمین‌های فلسطین اشغالی	۶۳
قوانین ضد ربا در خاورمیانه	۶۴
راه‌حل‌های طراحی‌شده برای فرار از چالش‌های مطرح‌شده	۶۷
نتیجه‌گیری	۷۹
۳-۲. اقتصاد نوین و بانکداری	۸۲
اقتصاد به‌منزله‌ی علم	۸۲
علم اقتصاد اسلامی	۸۴
۴-۲. اخلاق اسلامی	۸۵

پایه و اساس شریعت	۸۶
انجام امور تجاری	۸۸
۵-۲. قراردادهای و محرمات	۹۰
قواعد قرارداد	۹۰
اعتبار قرارداد	۹۳
اصول حاکم بر قراردادهای در ابزارهای مالی	۹۴
۶-۲. اصول شریعت و محرمات	۹۵
ربا خواری	۹۶
عدم اطمینان و شرط بندی	۹۸
اخلاقیات در تأمین مالی اسلامی	۱۰۱
ثبات قیمت‌ها	۱۰۳
بازاریابی	۱۰۴
کارکرد اخلاق در اداره‌ی امور کسب و کار	۱۰۵
تأثیر محرمات در تأمین مالی اسلامی	۱۰۶
فصل سوم: محصولات مالی اسلامی تبیین شده	۱۰۹
۱-۳. تعاریف	۱۰۹
۲-۳. دارایی	۱۱۱
۳-۳. انواع معاملات	۱۱۳
۱-۳-۳. قراردادهای مشارکت	۱۱۳
مشارکت انتفاعی	۱۱۴
مشارکت نزولی	۱۱۵
مشارکت منفعل	۱۱۶
۲-۳-۳. ابزارهای تأمین مالی با بازدهی پیش‌بینی پذیر	۱۱۸
فروش با پرداخت مدت‌دار (در آینده)	۱۱۸
لیزینگ (اجاره)	۱۱۹
تأمین مالی کوتاه‌مدت تولید	۱۲۱
تأمین مالی بلندمدت تولید	۱۲۲
سایر ابزارها	۱۲۳
قرارداد مبادله	۱۲۴
اعتبار اسنادی	۱۲۵
ضمانت‌نامه	۱۲۶
وعده (قول) یک‌طرفه	۱۲۷
پیش‌پرداخت	۱۲۷
قرارداد عاملیت	۱۲۹

دستمزد برای ارائه‌ی خدمات.....	۱۲۹
توافق تراست.....	۱۳۰
۳-۴. اوراق قرضه به‌منزله‌ی ابزار تأمین مالی.....	۱۳۰
اوراق قرضه.....	۱۳۰
صکوک.....	۱۳۱
ساختار عمومی صکوک.....	۱۳۲
قواعد جدید سازمان حسابداری و حسابرسی مؤسسات مالی اسلامی درباره‌ی صکوک.....	۱۳۵
صکوک مبتنی بر مبادله‌ی مشارکتی.....	۱۳۶
صکوک مشارکت.....	۱۳۷
صکوک مضاربه.....	۱۳۸
صکوک براساس معاملات با بازدهی پیش‌بینی‌پذیر.....	۱۴۰
صکوک اجاره.....	۱۴۰
صکوک سلم (سلف).....	۱۴۲
صکوک استصناع.....	۱۴۵
فصل چهارم: توزیع محصولات مالی اسلامی.....	۱۴۹
۴-۱. کانال‌های توزیع خدمات مالی و تطبیق با اصول شریعت.....	۱۴۹
۴-۲. سازگاری یا تطبیق با اصول شریعت.....	۱۵۱
۴-۳. رقابت یا فرصت.....	۱۵۴
فصل پنجم: کاربرد محصولات مالی اسلامی در تأمین مالی خرد.....	۱۵۷
۵-۱. حساب‌های جاری.....	۱۵۷
قرض الحسنه.....	۱۵۸
امانت یا ودیعه.....	۱۵۸
ویژگی‌های کلی.....	۱۵۹
۵-۲. کارت‌های اعتباری.....	۱۵۹
۵-۳. حساب‌های سپرده.....	۱۶۲
حساب‌های سرمایه‌گذاری مقید و غیرمقید.....	۱۶۳
اتکا به سرمایه و کفایت سرمایه‌ی بانک.....	۱۶۴
رویه‌های حسابداری.....	۱۶۶
ذخایر.....	۱۶۷
۵-۴. صندوق‌های سرمایه‌گذاری.....	۱۶۹
۵-۵. محصولات و خدمات رهنی.....	۱۷۰
۵-۶. وام‌های شخصی.....	۱۷۲
وام‌های شخصی دارای تضمین.....	۱۷۳
وام‌های انفرادی بدون تضمین.....	۱۷۴

۱۷۶	۷-۵. انتقالات
۱۷۹	فصل ششم: کاربرد خدمات مالی اسلامی در خزانه‌داری (مدیریت خزانه)
۱۷۹	۱-۶. نقدینگی بین‌بانکی
۱۸۱	سپرده‌گذاری
۱۸۴	سپرده‌پذیری
۱۸۶	انواع مرابحه‌ی کالایی
۱۸۸	قرارداد نمایندگی (عاملیت)
۱۸۹	۲-۶. عملیات پوشش ریسک
۱۸۹	ابزارهای مشتقه
۱۹۱	اختیار خرید یا فروش
۱۹۲	الزامات مبادلات ارزی
۱۹۳	معاوضه یا سوآپ ارزی
۱۹۴	معاوضه‌ی نرخ سود
۱۹۵	پیش‌فروش دارایی
۱۹۶	۳-۶. ترکیب قراردادهای
۱۹۶	۴-۶. اوراق بهادار مبتنی بر دارایی
۱۹۷	۵-۶. تسهیلات سندیکایی
۲۰۱	فصل هفتم: کاربرد خدمات و محصولات مالی اسلامی در تأمین مالی شرکتی
۲۰۱	۱-۷. تأمین مالی تجارت
۲۰۴	۲-۷. تأمین مالی پروژه‌محور
۲۰۵	تأمین مالی پروژه‌محور چیست؟
۲۰۹	خدمات متناسب اسلامی
۲۰۹	قرارداد مشارکت سندیکایی
۲۱۱	قرارداد استصناع برای دوره‌ی ساخت همراه با اجاره
۲۱۲	بازار تأمین مالی پروژه‌های
۲۱۳	۳-۷. تأمین مالی بخش مسکن و ساختمان
۲۱۳	انواع قراردادهای مناسب
۲۲۰	۴-۷. لیزینگ
۲۲۱	تعیین پرداخت‌های اجاره‌ای
۲۲۲	فصل هشتم: استفاده از محصولات اسلامی در سرمایه‌گذاری خصوصی
۲۲۵	فصل نهم: نقش بازار فلزات لندن
۲۲۵	۱-۹. بورس فلزات لندن
۲۲۶	۲-۹. حق خرید (وارانت)
۲۲۸	۳-۹. فلزات پایه در بازار فلزات لندن

۲۳۱	فصل دهم: مدیریت دارایی‌ها
۲۳۲	۱-۱۰. انتخاب سرمایه‌گذاری‌های مطابق با اصول شریعت اسلام
۲۳۲	غریبالگری صنعتی
۲۳۴	غریبالگری مالی
۲۳۴	کارکرد غریبالگری صنعتی و مالی
۲۳۶	عدم تطبیق
۲۳۷	۲-۱۰. انواع صندوق‌ها
۲۴۱	فصل یازدهم: ریسک در بانکداری اسلامی
۲۴۷	فصل دوازدهم: حکمرانی
۲۴۹	۱-۱۲. نقش و وظایف
۲۴۹	نقش مشورتی
۲۵۰	نقش تصویبی و تأییدی
۲۵۱	نقش ممیزی و کنترلی
۲۵۲	۲-۱۲. مسئولیت‌های اجتماعی
۲۵۳	۳-۱۲. ساختارها و انواع گوناگون هیئت‌های نظارت بر قانون شریعت
۲۵۵	۴-۱۲. ارائه خدمات در چند هیئت مدیره
۲۵۷	فصل سیزدهم: زیرساخت‌های تأمین مالی اسلامی
۲۵۷	۱-۱۳. نهادهای قانونگذاری و تنظیم‌کننده‌ی قواعد
۲۵۷	نهادهای قانونگذاری و تنظیم‌کننده‌ی مالی
۲۵۹	آکادمی بین‌المللی فقه اسلامی
۲۵۹	بانک توسعه‌ی اسلامی
۲۵۹	هیئت خدمات مالی اسلامی
۲۶۰	سازمان حسابداری و حسابرسی خاص مؤسسات مالی اسلامی
۲۶۰	بازار مالی اسلامی بین‌المللی
۲۶۱	شرکت بین‌المللی مدیریت نقدینگی اسلامی
۲۶۱	۲-۱۳. سرمایه‌گذاری‌های مسئولانه‌ی اجتماعی و تأمین مالی خرد
۲۶۳	تأمین مالی خرد
۲۶۵	۳-۱۳. نرخ بازار بین‌بانکی لندن
۲۶۷	فصل چهاردهم: کفایت سرمایه
۲۶۸	۱-۱۴. چالش‌های موجود در چارچوب کفایت سرمایه‌ی بازل
۲۶۸	اندازه و حجم مالی ترازنامه و فقدان داده‌های تاریخی
۲۶۹	رسیدگی به سهام صاحبان
۲۷۰	۲-۱۴. استانداردهای کفایت سرمایه در هیئت خدمات مالی اسلامی

۲۷۱	تعریف سرمایه
۲۷۲	کاهش ریسک اعتباری
۲۷۳	ریسک بازار
۲۷۴	ریسک عملیاتی
۲۷۵	کفایت سرمایه برای انواع مختلف معاملات
۲۷۷	کفایت سرمایه برای اوراق صکوک
۲۷۸	نگهداری اوراق صکوک به منزله‌ی سرمایه‌گذاری در دفترداری بانکی
۲۸۰	صکوک در دفترداری تجاری
۲۸۱	انتشار صکوک
۲۸۲	۳-۱۴. کفایت سرمایه برای بانک‌های اسلامی در سراسر دنیا
۲۸۳	۴-۱۴. آینده‌ی انتظاری توسعه‌ی نسبت کفایت سرمایه
۲۸۵	فصل پانزدهم: چگونگی ارزش‌گذاری بانک
۲۸۷	۱-۱۵. ترکیبات
۲۸۷	رشد
۲۸۷	ریسک
۲۸۸	بازدهی
۲۸۸	سرمایه و هزینه‌ی آن
۲۸۸	۲-۱۵. الگوها
۲۸۹	آیا این ساختار کارکرد دارد؟
۲۹۰	۳-۱۵. مورد ویژه‌ی بانک‌ها
۲۹۰	۴-۱۵. مورد بانک‌های اسلامی
۲۹۱	۵-۱۵. آیا بانک را می‌توان ارزش‌گذاری کرد؟
۲۹۳	فصل شانزدهم: آینده
۲۹۷	واژه‌نامه
۲۹۹	منابع

درآمدی بر کتاب بانکداری اسلامی نوین

از دیرباز مسلمانان با هر گرایش مذهبی در مبادلات و معاملات خود، پیرو اصول شریعت مذهب خود بوده اند. با به وجود آمدن نظام مالی و بانکداری متعارف در جهان غرب، همین اصول باعث شد تا مسلمانان نظام مالی ربوی را تحریم کرده و از سرمایه گذاری در این بانک ها خودداری نمایند.

با توجه به جمعیت بالای مسلمانان در سرتاسر دنیا، طمع بانکداران و سرمایه داران جهت استفاده از سرمایه های مسلمانان از یک سو و تلاش اندیشمندان مسلمان در راستای ایجاد سازوکاری شبیه به بانک با تطبیق بر اصول شریعت جهت تسهیل مبادلات پولی و مالی در جهان اسلام از سوی دیگر، باعث شد تا حرکت به سمت نظام مالی و بانکداری اسلامی و ایجاد محصولات مالی منطبق بر اصول شریعت در سرتاسر دنیا سرعت گیرد.

همچنین پس از بحران های اخیر اقتصادی غرب و ثبات بیشتر محصولات مالی اسلامی در مقایسه با سایر محصولات مالی طی این بحران ها، توجه به این حوزه بیش از پیش قوت گرفت و در سال های اخیر شاهد رشد چشمگیر محصولات مالی اسلامی و صنعت خدمات مالی اسلامی به طور کلی هستیم و پیش بینی می شود این رشد در سال های پیش رو نیز تداوم داشته باشد.

کتاب پیش رو که با عنوان «بانکداری اسلامی نوین، محصولات و فرایندها» و توسط ناتالی شون در چهارده فصل نگاشته شده است، تلاشی است قابل تقدیر در راستای معرفی نظام بانکداری اسلامی و محصولات آن. نویسنده در این کتاب ضمن بیان تاریخچه تامین مالی و بانکداری اسلامی، با تشریح اصول اقتصادی اسلامی، به معرفی محصولات مالی اسلامی، توزیع و کاربرد آن ها در فرایندهای مختلف صنعت تامین مالی می پردازد. اگرچه برخی مفاهیم این کتاب ممکن است با مبانی فقهی ما سازگار نباشد، اما مطالعه ای آن به درک فضای حاکم بر نظام مالی اسلامی در جهان کمک شایانی می کند.

در پایان ضمن قدردانی از تلاش‌های بی دریغ دکتر رئیسی دهکردی و دکتر شاهباز که با ترجمه‌ی دقیق خود، زمینه انتشار این اثر را فراهم نمودند، مطالعه این کتاب به پژوهشگران و علاقه‌مندان حوزه‌ی مالی اسلامی جهت شناخت بهتر نظام مالی اسلامی حاکم بر جهان، توصیه می‌شود.

علی صالح‌آبادی

رئیس انجمن مالی اسلامی ایران

انجمن مالی اسلامی ایران

Iranian Association of Islamic Finance

سیاسگذاری نویسنده

در آغاز مطالعه درباره‌ی تأمین مالی اسلامی کتاب بسیار ارزشمندی را از دست دادم که نکات بسیار مهمی در مورد نحوه‌ی تطبیق آن با سایر بخش‌های صنعت تأمین مالی و چگونگی آن ارائه می‌کرد. باتوجه‌به اینکه دسترسی به آن کتاب ارزشمند بعدها هرگز میسر نشد، اقدام به جمع‌آوری مجموعه‌ای از نوشته‌ها کردم که نقطه‌ی آغازین شکل‌گیری این کتاب بود. در این باره با افراد بسیاری از سراسر جهان به بحث و تبادل نظر پرداختم و بهترین دوستانم نکات و دیدگاه‌های جالب‌توجهی ارائه کردند. من به بازخوردهای دانشجویان، محققان و فعالان زیادی گوش دادم و امیدوارم که هیچ اطلاعات باارزشی را حذف نکرده باشم.

فرایند زمانی آغاز شد که در بحرین و کویت زندگی می‌کردم. بسیاری از آنچه را درباره‌ی تأمین مالی اسلامی فراگرفتم مدیون پروفیسور سیمون آرچه^۱ که راهنمایی پایان‌نامه‌ی دکتریام را بر عهده داشت همچنین مدیون زحمات استاد مشاورم، پروفیسور رفعت عبدالکریم^۲، هستم. فهرست سایر دوستان عزیز که من را در این کار کمک و حمایت کردند بسیار طولانی است و در یک صفحه ارائه نمی‌شود. علاوه‌برآن، بسیار نگران بودم که نام کسی به‌صورت تصادفی حذف شود. در پایان خود می‌دانید که چه کسانی هستید و از احساس قدردانی و تشکر قلبی من نیز باخبرید.

بدیهی است که هر نوع اشکال، غلط و حذفیات بر عهده‌ی من خواهد بود.

1. Simon Archer

2. Rifaat Abdel Karim

درباره‌ی نویسنده

ناتالی شون مشاور ارشد در شرکت فورماب^۱ است که برای نهادهای مالی مرتبط با تأمین مالی اسلامی، خزانه‌داری، مدیریت ریسک و تنظیم قوانین و مقررات، خدمات مشاوره‌ای و آموزشی ارائه می‌کند. او یکی از اعضای هیئت مشاوران سرمایه‌گذاری نوریبا^۲ است که پرتفولیوی متشکل از دارایی‌های حلال را برای مشتریان خود فراهم می‌کند. ناتالی محقق مهمان در مرکز بین‌المللی نهاد بازار سرمایه^۳ واقع در ردینگ انگلستان و همچنین مدرس معتبر تأمین مالی اسلامی است که بنیاد چارترد در اوراق و سرمایه‌گذاری^۴ به او اعطا کرده است.

ناتالی تحلیل‌گر مالی خبره در عملیات پول‌شویی است و مدرک دکترای تخصصی در ارزش‌گذاری مالی بانک‌ها و بانک‌های اسلامی و همچنین فوق‌لیسانس مدیریت اجرایی در بانکداری و تأمین مالی و فوق‌لیسانس حقوق در حقوق اسلامی با تمرکز بر حقوق خاورمیانه دارد. او برای مؤسسات تأمین مالی مانند شرکت خدمات مالی و بانکداری هلندی آمو^۵، بانک بین‌المللی خلیج فارس^۶، مؤسسه‌ی سرمایه‌ی بارکلی^۷ و بانک لندن و خاورمیانه^۸ نیز کار کرده است.

ساختارهای تأمین مالی اسلامی برای اعطای اعتبار به بخش کشاورزی و فعالیت‌های مرتبط با این بخش را در قالب برنامه‌ای که آن را اداره‌ی توسعه‌ی بین‌المللی آمریکا^۹ تأمین مالی کرده بود در افغانستان طراحی و اجرا کرده و در حال حاضر مشغول بررسی برای یافتن راه‌حلی برای تأمین مالی اسلامی زنان کارآفرین است.

-
1. Formabb
 2. Noriba Investing
 3. The International Capital Market Association Centre (ICMA)
 4. Chartered Institute of Securities and Investments (CISI)
 5. ABN Amro
 6. Gulf International Bank
 7. Barclays capital
 8. Bank of London and the Middle East
 9. United States Agency for International Development)

مقدمه

با حجم برآوردی معادل ۱/۵ هزارمیلیارد دلار در پایان سال ۲۰۱۴، خدمات مالی اسلامی کماکان سهم کوچکی از کل صنعت مالی را در اختیار دارد. برای مثال ترازنامه‌ی برخی از بانک‌های بزرگ مانند بانک اچ‌اس‌بی‌سی^۱ و یا سیتی بانک به‌راحتی دوبرابر این حجم است. با این حال، صنعت خدمات مالی اسلامی نشان داده که رشدی حدود ۱۵ تا ۲۰ درصدی سالیانه در دهه‌ی اخیر داشته و انتظار می‌رود که این سطح از رشد در سال‌های آینده نیز ادامه یابد و از نرخ‌های پیش‌بینی‌شده برای بانک‌های متعارف و ربوی پیشی بگیرد.

این افزایش در ثروت را می‌توان ناشی از افزایش در قیمت‌های نفت و به‌دنبال آن نیاز به سرمایه‌گذاری در کشورهای تولیدکننده‌ی نفت قلمداد کرد که علت اصلی در بسط و گسترش صنعت خدمات مالی اسلامی است. همچنین به‌منزله‌ی اثر سایه‌ای ناشی از وجود بحران‌های مالی کنونی، اصول اخلاقی موجود در خدمات مالی اسلامی توجه بسیاری را در بین مسلمانان و غیرمسلمانان به خود جلب کرده است.

ما اکنون و در کشورهای مختلف جهان با رشد در تعداد و اندازه‌ی نهادهای تأمین مالی که کاملاً منطبق بر اصول شریعت فعالیت می‌کنند روبه‌رو هستیم و علاوه‌بر آن برخی بانک‌های متعارف^۲ و ربوی نیز خدمات مالی را منطبق بر اصول شریعت درست مانند بانک‌های اسلامی و از کانال‌های مختلف توزیعی ارائه می‌کنند. واژه‌ی «متعارف»، اگرچه غالباً به بانکداری محافظه‌کارانه و با قبول حداقل ریسک اطلاق می‌شود، در این کتاب از آن برای تعریف و تشخیص نهادهای مالی استفاده می‌شود که در طول دوره‌ای طولانی غالب زیرساخت‌های مالی را ایجاد کرده و مشخصاً بر مبنای اصول اسلامی فعالیت نمی‌کنند. البته، چنان‌که از دوره‌ی اخیر پس از پایان سال ۲۰۰۷ هم دیده‌ایم، این نوع بانکداری را نمی‌توان چندان هم محافظه‌کارانه نامید.

1. Hongkong and Shanghai Banking Corporation (HSBC)

2. conventional

اصولی که تأمین مالی اسلامی را شکل می‌دهند سابقه‌ای طولانی دارند و می‌توان با رویکردی گذشته‌نگر، آن‌ها را در قالب اصول مشارکت در سود و زیان جست‌وجو کرد که در قانون حمورابی در قرن هجدهم قبل از میلاد به آن‌ها اشاره شده است. علاوه بر آن، بسیاری از فلاسفه و محققان علوم دینی نیز درباره‌ی موضوع عدالت در مبادلات و اخذ بهره مباحث فراوانی انجام داده‌اند. تاریخ تأمین مالی اسلامی نوین در ابتدای دهه‌ی ۱۹۶۰ میلادی در قالب پروژه‌ی محدود و دوطرفه‌ی پس‌انداز در مصر آغاز شد و اکنون به یک صنعت چندین میلیون دلاری رشد کرده است. اگرچه اکنون بسیار زود است که تأمین مالی اسلامی را رویکردی اصلی در ساختارهای تأمین مالی بین‌المللی معرفی کرد، قطعاً این نظام را می‌توان جایگزینی جدی برای بانکداری متعارف یا سنتی قلمداد کرد.

این کتاب از بخش‌های جداگانه‌ای تشکیل شده که قبل از پرداختن به جزئیات مربوط به اصول اخلاقی ناظر و حاکم بر خدمات مالی اسلامی و حقوق قراردادهای اسلامی با مروری بر تاریخ تأمین مالی شروع می‌شود. در ادامه به ممنوعیت‌های رایج در شریعت اسلامی که مرتبط با تأمین مالی هستند توجه شده و بحث درباره‌ی آن‌ها با بیان توضیح عمومی درباره‌ی محصولات شناخته‌شده‌ی تأمین مالی اسلامی دنبال خواهد شد.

انواع معاملات به چهار بخش اساسی تقسیم می‌شوند: قراردادهای مشارکتی، ابزارهای دارای بازدهی پیش‌بینی‌پذیر، سایر ابزارهای مالی و درنهایت اوراق قرضه به مانند ابزارهای تأمین مالی (صکوک). زمینه‌ی نظری انواع معاملات، با مروری بر اینکه چگونه آن‌ها در فرایند اجرایی در تأمین مالی خرد، بانکداری خزانهداری، تأمین مالی شرکتی، مدیریت دارایی‌ها و سرمایه‌ی خصوصی مورد استفاده قرار می‌گیرند، دنبال خواهد شد. علاوه بر آن زمینه‌های کمتر مورد توجه صنعت مالی مانند بانکداری یا تأمین مالی خرد، تأمین مالی بخش کشاورزی و بانکداری شرکتی نیز مد نظر قرار خواهد گرفت. سطحی از هم‌پوشانی نیز بین مفاهیم نظری مربوط به محصولات فصل سوم و کاربرد آن‌ها از فصل پنجم تا هشتم و فصل دهم وجود دارد. نقش بازار فلزات لندن^۱ و حق خرید فلزات^۲

1. London Metal Exchange (LME)

۲. مفهوم حق خرید (warrants) و مشخصاً حق خرید فلزات بسیار شبیه به مفهوم اختیار معامله است. مثلاً اگر شما دارنده‌ی وارانث خرید یک سهم یا مقدار مشخصی از فلزات باشید، آن موقع اختیار دارید تا آن فلز یا آن سهم را در قیمت مشخص و در زمان مشخصی که از قبل تعیین شده

بسیار مهم است و چون از آن‌ها در قراردادهای مباحثه‌ی کالایی استفاده می‌شود، جزئیات آن در فصل نهم آمده است.

فراتر از محصولات و خدماتی که بانکداری و تأمین مالی اسلامی فراهم و ارائه می‌کند، مباحث و موضوعات دیگری درباره‌ی آن وجود دارد. مشابه با بانکداری متعارف، بانکداری اسلامی نیز ریسک را به‌منزله‌ی عامل اصلی در درون عملیات بانک مورد توجه قرار می‌دهد. مقایسه‌ی بین انواع ریسک‌ها و بررسی تفاوت‌های آن‌ها در فصل یازدهم بررسی خواهد شد. برخلاف بانکداری متعارف، بانک‌های اسلامی یک بخش حکمرانی اضافی نیز دارند که مجموعه‌ی نظارت بر اصول شریعت است و وظیفه و نقش اصلی آن‌ها اطمینان از رعایت اصول شریعت قبل و بعد از انجام عملیات است که در فصل دوازدهم توضیح داده خواهد شد. دیگر ویژگی‌ها و موضوعات مربوط به تنظیم مقررات اعم از کفایت سرمایه و مروری مختصر بر ارزش‌گذاری و ارزیابی بانک‌ها در فصل‌های چهاردهم و پانزدهم بیان می‌شود. فصل آخر نیز به سایر مباحث مرتبط با تأمین مالی اسلامی اشاره دارد.

تاریخ‌ها در این کتاب براساس تاریخ میلادی (گریگوریان) است که معرف گردش یک دور زمین به دور خورشید و معادل ۳۶۵ روز (۳۶۶ روز در سال‌های کبیسه) است. تاریخ اسلامی (هجری) مبتنی بر گردش حرکت ماه به دور زمین است و ۳۵۴/۳۶ روز در سال را شامل می‌شود. تقویم تاریخ هجری از هجرت حضرت محمد (ص) و اصحابش از مدینه در سال ۶۲۲ م آغاز می‌شود و مثلاً سال ۲۰۱۵ م معادل ۱۴۶۳ هجری است که از ۲۴ اکتبر ۲۰۱۴ آغاز می‌شود.

است بخرید. در این مورد نوعی اختیار هست و هیچ اجباری وجود ندارد. مثلاً اگر واران خرید سهم (یا مقدار مشخصی از تولید فولاد کارخانه‌ی ذوب آهن) به قیمت مشخص در سررسید پایان سال داشته باشد، شما این حق را دارید که در پایان سال سهم یا مقدار مشخص شده برای فلز را به قیمت تعیین‌شده‌ی قبلی بخرید. پس در این حالت به قیمت بازاری فلز توجه می‌کنید و در صورتی که قیمت پایین‌تر باشد، از حق خود استفاده نمی‌کنید و اگر قیمت بالاتر رفته باشد، از واران خرید استفاده خواهید کرد و کالا را به قیمت بالاتر خواهید فروخت. م.

فصل ۱

تکامل تاریخی

بررسی تحولات تاریخ تأمین مالی اسلامی صرفاً بخش کوچکی از تاریخ بانکداری را شامل می‌شود و شکل کنونی آن پوشش تاریخی‌ای حدوداً شصت‌ساله دارد. البته، این بدان معنی نیست که تأمین مالی اسلامی قبل از دهه‌ی ۶۰ میلادی وجود نداشته است. در مقایسه با سایر روش‌های تأمین مالی، این رویکرد نیز با روندهای زمانی توأم با افزایش و کاهش محبوبیت و گسترش و یا توقف فعالیت برای دوره‌های طولانی از زمان روبه‌رو بوده است. در این فصل به تاریخ بانکداری و همچنین تاریخ مالی‌هی اسلامی نگاهی کلی خواهیم انداخت.

۱-۱. تاریخچه‌ی نظام تأمین مالی

خدمات مالی همواره نقشی اساسی و مهم در اقتصاد همه‌ی جوامع داشته است. بانک‌ها وجوه را از صاحبان سرمایه و دارندگان منابع مالی به سمت سرمایه‌گذاری در بخش‌های تجاری و بازرگانی هدایت می‌کنند. تعیین نقطه‌ی آغازین شکل‌گیری بانک و بانکداری در سیر تحولات تاریخی بسیار طولانی و پرفرازونشیب آن در جهان دشوار است، اما به‌صورت کلی آغاز فعالیت نظام‌های تأمین مالی به‌شکل کنونی به بانکداران فلورانس فعال در قرن‌های چهارده تا هفدهم قبل از میلاد نسبت داده می‌شود (Green, 1989). مثلاً کلمه‌ی «بانک» برگرفته از واژه‌ی ایتالیایی «بانکو» (به‌معنای میز کار صرافان) بوده و موضوع جالب‌توجه اینکه در زبان لاتین و در ایتالیای میانه ریشه‌ی کلمه‌ی

ورشکستگی^۱ شامل کلمه‌ی بانک است که به شکستن میز صراف اشاره دارد که نشانه‌ای از شکست بوده است.

ارائه‌ی خدمات مالی چه به‌منزله‌ی مکانی امن برای نگهداری و تبدیل پول و چه در حکم محلی برای سرمایه‌گذاری وجوه دیگران و یا تشکیل و ایجاد سایر کالاهای سرمایه‌ای در برابر پرداخت میزان مشخصی از کارمزد در طول سال‌ها شکل گرفته و وجود داشته است. حتی در بررسی تاریخی درباره‌ی اختراع و شکل‌گیری پول مشاهده می‌شود که امور مربوط به نگهداری امن اشیای گران‌بها در طول دوره‌های زمانی طولانی به معابد مذهبی نسبت داده می‌شده است.

سپرده‌ها در ابتدا به‌شکل غله و حبوبات بوده که همچنین سایر کالاهای ارزشمند مانند احشام و ابزار و ادوات کشاورزی را شامل می‌شده و در ادامه‌ی سیر تحول، جای خود را به فلزات گران‌قیمت مانند طلا داده است. مورد آخر قابلیت ذخیره‌سازی داشته، به‌گونه‌ای که امکان حمل‌ونقل و جابه‌جایی آسان در اشکال مختلف را داشته باشد. دلایل خوبی برای نگهداری اشیای گران‌قیمت در معابد وجود داشته که از جمله حضور دائمی بازدیدکنندگان و زائران، این مکان را برای دزدان احتمالی خارج از دسترس قرار می‌داده تا نتوانند مخفیانه کار خود را دنبال کنند. علاوه‌بر آن از آنجاکه معابد ساختمان‌های قوی و سازه‌های محکمی داشتند، مکان‌هایی امن تلقی می‌شدند. شاید بسیار مهم‌تر از موارد قبلی، معابد اماکن مقدسی در نظر گرفته می‌شدند که فرض و باور مردمان بر این بود که خدایان از آن‌ها در برابر دزدان احتمالی حمایتی دوچندان می‌کردند.

شواهدی نیز وجود دارد دال بر اینکه کاهنان معابد در بابل حتی قبل از قرن هجدهم پیش از میلاد به تاجران و بازرگان پول قرض می‌دادند. در قانون حمورابی^۲ که در حدود سال ۱۷۶۰ ق م مسیح نوشته شده به برخی از قوانین حاکم بر عملیات بانکداری در تمدن بین‌النهرین اشاره شده است.

1. bankruptcy

۲. قانون حمورابی (Code of Hammurabi) مجموعه‌ی کامل و جامعی از قوانین است که مورد توجه بسیاری از محققان قرار گرفته و به‌منزله‌ی قدیمی‌ترین مجموعه‌ی قوانین مدون مد نظر است که به دستور حمورابی، شاه بابل، نوشته شد. این قانون شامل ۲۸۲ ماده درباب حقوق جزا و حقوق مدنی و حقوق تجارت است. ستونی که قوانین حمورابی بر روی آن حک شده از بازالت است و در حدود ۲/۵ متر ارتفاع دارد. متن قوانین گرداگرد این ستون در ۳۴ ردیف به خط میخی نوشته شده‌است.